

SINT-MICHIELS TE ANTWERPEN EN DE COMMENDE. — 1518-1521

Summarium.

Ob rationes politicas Carolus V episcopo Leodiensi Erardo de Marca primam quae in Brabantia vacaret abbatiam promisit. Interim, cum Stephanus a Thenis, abbas S. Michaelis, obiisset 9 Novembris 1519, Carolus illam abbatiam de facto in commendam dedit episcopo Leodiensi. Religiosi autem S. Michaelis, adjuti ab abbatibus Parcensi, Averbodiensi et Tongerloensi huic nominationi sese opposuerunt et secundum privilegia Ordinis Cornelium de Mera, priorem, in abbatem eligerunt. Non obstantibus minis temporalia confiscandi, omnes in oppositione persistunt et duae partes coactae sunt amicabilem contractum inire. Qui contractus, ut valde onerosus pro temporalibus abbatiae, tamen liberam electionem, pro qua tam ardentem luctati sunt, salvam fecit.

Na drie jaren verblijf in de Nederlanden had de jeugdige vorst, Karel V, door een behendig staatsbeleid zijn gezag aldaar weten te vestigen. Verbonden had hij aangegaan met de buurstaten Engeland en Frankrijk ¹⁾. Alleen aan de oostelijke grens bleef nog eenig gevaar dreigen. Daar lag het geduchte prinsbisdom van Luik. De bisschop, Erardus Van der Marcken, was door zijn bondgenootschap met Frankrijk niet ver te betrouwen. Trouwens het was algemeen geweten dat er « ongunst ende clyne vrintscap » heerschte tusschen den bisschop, zijn broeder Robert, heer van Sedan, en den jeugdigen Karel V ²⁾. Robert had reeds meermalen « onseg-gelycke schaden » toegebracht in het hertogdom Brabant en van « verscher gedenckenessen » waren zijn strooptochten « int quartier van Thurnout, ende daerna int quartier van Halen, Diest, Thienen ende daer omtrent » ³⁾. Ondertusschen waren in Spanje onlusten

1) Namèche, *Cours d'histoire nationale*, dl. IX, bl. 384. Leuven 1883.

2) Een klein verhaal (Hs.) over de commende van St. Michiels. Misschien wel van dien tijd. Afschrift. Arch. Tong., *St. Michiels*, nr. 21. We noemen het verder eenvoudig *Commendeverhaal*.

3) *Ibid.*

uitgebroken en de aanwezigheid van den koning werd daar onmisbaar. Den 6 Sept. 1517, scheepste hij in voor Spanje ⁴⁾, niet echter zonder maatregelen getroffen te hebben tegen gebeurlijke invallen van den heer Van Sedan. « Om gelycke inconvenienten te versiene had hij verscheiden middelen ende tot synen grooten coste doen practizeeren om den heere van Ludich ende synder broeder te hebben tot synder majesteyt aliancien ende dienst » ⁵⁾.

Reeds kort na het vertrek van Karel V naar Spanje rees er een misverstand op tusschen den prinsbisschop en Frans I, koning van Frankrijk. De regeering der Nederlanden zal deze gunstige en onverwachte gelegenheid benuttigen om de plannen van den koning te doen slagen. Onmiddellijk worden onderhandelingen aangeknoopt met den prinsbisschop en zijn broeder Robert. Een eerste en tweede samenkomst werden gehouden te Sedan en te St. Truiden. Het definitieve verdrag werd gesloten te Diest op 16 Mei 1518, in tegenwoordigheid van Margeretha van Oostenrijk, landvoogdes der Nederlanden, bijgestaan door den prins van Chimai en door heer Antonius de Lalaing eenerzijds en anderzijds door Erardus Van der Marcken en zijn broeder Robert ⁶⁾. Deze omkeer bij de Van der Marcken maakte Frans I woedend en 2 jaar later, in een schrijven aan den Paus, noemt hij den prinsbisschop zijn aartsvijand ⁷⁾.

Het lijdt geen twijfel, het was te dezer gelegenheid dat de koning aan den prinsbisschop liet beloven hem de eerst vacante abdij in Brabant als commende te geven. Dit nieuws kwam natuurlijk de prelaten van Brabant ter oore. Hoe zeker ze zijn van de belofte van den koning en hoe ernstig ze de zaak opnemen, bewijst genoegzaam de vergadering, die ze houden te Mechelen op 22 Aug. 1519, om den toestand te bespreken ⁸⁾. Een klare gedragslijn wordt aangegeven, door alle prelaten eenparig te volgen, om de privilegiën der orde te doen eerbiedigen in zake vrije verkiezing der prelaten door 't konvent. Bovendien de religieuzen die in opstand komen tegen hun overheid en alzoo de commende in de hand werken, samen te bestrijden. Dit besluit was onderteeekend door al de prelaten van Brabant.

Eén prelaat nu was met de zaak meest van al bekommerd, nam.

4) Namèche, o. c. dl. IX, bl. 588.

5) Uit het Commendeverhaal.

6) Namèche, o. c., dl. IX, bl. 398.

7) Pastor, *Histoire des Papes*, dl. VII, bl. 353, Parijs, 1909.

8) *Confoederatio praelatorum*, 22 Aug. 1519, Afschrift. Cartularium St. Michaelis. T. I. Arch. Tong., St. Michiels.

Stephanus van Thienen ⁹⁾, prelaat van St. Michiels te Antwerpen. Hij was door een ongeneesbare kwaal aangetast ¹⁰⁾ en voelde langzamerhand zijn krachten afnemen. Zou hij niet lang meer leven, dan was zijn abdij de eerste vacant in Brabant. Wat zou er van haar geworden na zijnen dood? Die vraag maakte hem beangst. Waarschijnlijk heeft deze gegronde vrees hem doen denken aan de gesloten brieven, uit Barcimont op 9 April 1519, aan beide Staten van Brabant gezonden ten gunste van die prelaten die deel uitmaken van den eersten Staat en in een openbare zitting der Staten bekend gemaakt. In deze toch verklaarde de koning uitdrukkelijk de vrije verkiezing niet te willen beletten door commende's of andere benoemingen noch door benoemingen van coadjutors tenzij er prelaten waren die te Rome soms een coadjutor vragen met recht van opvolging ¹¹⁾.

Deze verklaring scheen den prelaat weinig betrouwbaar toe. De belofte aan den prinsbisshop gedaan om politieke redenen, was toch ook een voldongen feit. Hem bleef nog het eenige redmiddel te beproeven om in geval van sterven zijn abdij niet vacant te laten en alzoo het verschrikkelijk gevaar der commende te ontkomen: een coadjutor vragen. De toestemming van den koning werd gevraagd en verkregen. De feiten zullen bewijzen welken huichelenden rol hij hier speelde. De prelaat Stephanus nam de noodige voorzorgen, bij zulk geval voorzien, om bij de Romeinsche curie zijnen prior, Cornelius van Mere, als coadjutor te doen benoemen ¹²⁾. Zoo verkeerden de prelaat en 't konvent een tijd lang in den waan dat de ramp der commende was afgewend. Rome echter zweeg, natuurlijk, en bleef zwijgen ¹³⁾.

Toen gebeurde het lang gevreesde. Den 9 November 1519, overleed Stephanus Van Thienen ¹⁴⁾. De verslagenheid in 't konvent

9) Stephanus van Thienen werd geboren te Hoogstraten. Zijn voorganger, Jacobus II Embrechts, overleed in 1514. Het is dus hoogstwaarschijnlijk dat hij kort na dezès dood tot prelaat gekozen werd. Volgens Hugo, werd zijn grafschrift niet gevonden. Hugo, *Annales*, II, col. 260.

10) Uit de protestakte. Notarieele akte, waardoor de gekozen prelaat en 't konvent van St. Michiels protest aanteekenen bij den Paus tegen de incommende-geving der abdij aan den prinsbisshop van Luik. 20 Aug. 1520. Afschrift. Arch. Averb. St. Michiels, karter nr. 463.

11) *Ibid.*

12) Uit de protestakte.

13) *Ibid.*

14) *Obituarium ecclesiae Sti. Michaelis Antverpiae*, uitgegeven door G é n a r d, Antwerpen 1859, bl. 157. Diercxens, *Antverpia Christo nascens*,

was algemeen en met reden. Immer, het gegeven woord van den koning aan den prinsbisschop, hun vriendschappelijke betrekkingen na het verslag van Diest waren eenieder bekend. Daarbij kwam nog de mislukking van het plan van den coadjutor, een duidelijk opzet van den vorst. En nu kwam St. Michiels het eerst open na de belofte. De religieuzen konden zich gemakkelijk een denkbeeld vormen van den harden strijd welke ging gevoerd worden. Immers de ouderen herinnerden zich nog, en de jongeren hadden het dikwijls hooren vertellen, ten koste van welke ontzaglijke moeilijkheden vóór 40 jaren de commende der abdij aan den bisschop van Sebenico werd ontzegd ¹⁵⁾. Ze zullen zich naar het voorbeeld hunner voorzaten gedragen en kost wat kost hun abdij tegen de dreigende ramp vrijwaren ¹⁶⁾.

De koning kon nu niet langer zijn inzichten verborgen houden. Veertien dagen na het afsterven van Stephanus Van Thienen schreef hij uit Molyn del Roy, den 23 Nov., een brief aan de prelaten van Brabant ¹⁷⁾. « 's Lands welzijn had hem genoodzaakt vriendschap te sluiten met den prinsbisschop en zijn broeder. Voor bewezen diens ten had hij hem beloofd de eerste abdij te geven die open kwam in Brabant. Hij moet woord houden. De bisschop evenwel moet een coadjutor nemen onder de religieusen der betrokken abdij. Dan vraagt hij hun zich tegen deze benoeming niet te verzetten, want hij waakt er streng op dat de abdijen door bekwame lieden bestuurd worden. » De insinuatie was maar al te duidelijk.

Er viel dus niet te twifelen of te talmen. Het konvent zou zich krachtdadig verzetten en « verachte by rade ende bystandicheit van den abden van perck, everbeu ende tongerlooo tscininx nominatie » ¹⁸⁾. Ook de prelaten van gansch de Circarie kregen door dit feit de gelegenheid om hun krachtdadige beslissing te Mechelen genomen in daden om te zetten.

In der haast wordt de generaal, vaderabt van St. Michiels, ingelicht van het overlijden van Stephanus Van Thienen en op de

Antwerpen 1773, dl. III, bl. 321, geeft verkeerdelijk als sterfdag van Stephanus Van Thienen 9 Nov. 1518. W. Van Silbeeck, *De abdij van Tongerlo*, Lier 1888, bl. 300, zegt eenvoudig 1518. Hugo, o. c., II, col. 260, heeft gehoord den 8 of 9 Nov., zonder het jaartal aan te geven.

15) Zie artikel : *Van Tuld el la commende* door A. Erens in *Analecta Praem*, T. I., 1925, bl. 322-356.

16) Diercxsens, o. c., dl. III, bl. 322-323.

17) Brief van den Koning aan de prelaten van Brabant, 23 Nov., 1519. Afschrift. Arch. Tong., St. Michiels, nr. 12.

18) Commendeverhaal.

hoogte gebracht van het dreigend gevaar. Deze aarzelt geen oogenblik, maar stelt de commissarissen aan die de verkiezing van den nieuwen prelaat zullen voorzitten. Het waren Ambrosius Van Engelen, prelaat van Park en Antonius Tsgrooten, prelaat van Tongerlo¹⁹⁾. Deze beide prelaten, kweten zich onbevangen van hun gevaarlijke taak. Gansch het konvent, ten getale van 16, namen aan de verkiezing deel : Cornelius van Mere, prior ; Joannes Loys²⁰⁾ ; Philippus Harper, supprior ; Antonius Crompvliet, praepositus ; Joannes Wouwen, portier ; Adrianus de Trajecto ; Lucas Frans, sacrista ; Nicolaus Viruli, pitantiarius ; Judocus Madoots, pincerna ; Georgius van Turnhout ; Thomas Byschingen ; Cornelius van Breda, cellarius ; Joannes Boterstande ; Petrus de Grauwe ; Arnoldus Boen, circator ; Joannes van Merxplas²¹⁾. Tot prelaat werd de prior, Cornelius van Mere, gekozen. Onmiddellijk werd de goedkeuring door de commissarissen gegeven en de aanstelling « in spiritualibus et temporalibus » gedaan. De nieuwe prelaat liet zich door al de religieuzen gehoorzaamheid beloven en zoo spoedig mogelijk de prelaatswijding toedienen²²⁾. Gezien de omstandigheden, hadden deze gebeurtenissen, meenen we, een vlug verloop. Althans we hebben over deze verkiezing niet meer bijzonderheden kunnen achterhalen. Het feit der verkiezing toont evenwel genoegzaam dat het konvent, gesteund door den generaal en de prelaten van Park, Tongerlo en Averbode, het verzet krachtdadig heeft aangevat. Uit den verderen gang der zaken zal ook voldoende blijken dat het, spijs bedreigingen en zware offers, geen stap van den ingeslagen weg : de verdediging der vrije verkiezing, zal afwijken.

* * *

Erardus Van der Marcken werd middelerwijl op de hoogte gebracht en van zijn benoeming tot commendatarius van St. Michiels in kennis gesteld. De prinsbisschop was niet weinig tevreden met de promotie. Immers deze abdij bezat vele goederen en beschikte

19) Uit de protestakte. Diercxsens, o.c., dl. III, bl. 323.

20) Deze naamlijst komt uit de protestakte. Toen was Cornelius van Mere prelaat en Joannes Loys prior. Daarom staat deze laatste hier tweede.

21) Uit de notarieele akte, waardoor een overeenkomst wordt gesloten tusschen 't konvent van St. Michiels en den prinsbisschop, 12 April 1521. Afschrift. Arch. Averb. Sint Michiels, karter nr. 463. We hebben geen enkele reden te denken dat niet gansch het konvent aan de verkiezing zou deelgenomen hebben.

22) Protestakte. Diercxsens, o.c., dl. III, bl. 323.

over vette inkomsten. Hij zal er zich evenwel geen illusie in gemaakt hebben dat het alles gemakkelijk en naar zijn zin zou gaan. De prelaten toch hielden sterk aan hun gezag en hun eigendommen. Maar hij stelde een onbegrensd betrouwen in de macht van den koning.

Het duurde niet lang of de koning vernam het verzet van de prelaten, die vergaderingen houden om te bespreken hoe ze hun rechten zullen verdedigen. Hij bedoelt hier waarschijnlijk de vergaderingen van 22 Aug. 11. te Mechelen; van andere vergaderingen hebben we ook niets gevonden. Van uit Leride schrijft hij op 31 Jan. 1520 ²³⁾ een brief aan den prelaat van Tongerlo, waarin hij in strenge termen aan zijn ontevredenheid over hun handelwijze lucht geeft. Op het einde echter wordt zijn toon heel wat kalmer en wil hij de prelaten met goedheid overreden. Geruststellend schrijft hij: « Er is voorzien dat de abdij na den dood van den bisschop niet in commende zal gegeven worden, doordat de bisschop eenen coadjutor *e gremio* moet nemen en, in geval deze sterft, een anderen, aan wien hij een treffelijke wedde zal betalen. Trouwens, zooals gij u beijvert tegen de commende, zoo kunnen wij ook nooit toelaten dat de abdijen in commende vallen. Maar nu verzoeken en bevelen we u alle verzet te staken. Zoo doende, zullen wij altijd uwe rechten verdedigen en u onze brieven zenden. »

Hoe groot de gramschap van den koning was blijkt wel hieruit dat op 7 Jan. de abdij van Averbode wegens verleenden steun aan den gekozen prelaat van St Michiels in zijn verzet tegen den prins-bisschop, voor 60 fl. beboet werd ²⁴⁾. Wat laat veronderstellen dat de andere abdijen hiervan geenszins vrijgesteld bleven. Zal later de prelaat van Tongerlo in een schrijven naar Rome niet zeggen: « Vermaledijde benoeming die mij over de drie duizend gulden gekost heeft » ²⁵⁾ ?

Met niet minder bezorgdheid volgde de Generaal der Orde den droeven strijd, die zich rond zijn dochterabdij afspeelde. In het Generaal Kapittel, dat in 't begin Mei plaats had, had hij zich door de afgevaardigden der Circarie, inzonderheid door fr. Rutherus ²⁶⁾

23) Brief van den koning aan den abt van Tongerlo, 31 Jan. 1520. Afschrift. Arch. Tong. St. Michiels nr. 17. Het is niet uitgesloten dat alle abten zulken brief hebben ontvangen.

24) *Litterae sigillatae Gerardi Abbatis 1501-1530*. Arch. Averb., I, n. 272, fol. 120r-121r.

25) W. Van Spilbeeck, o.c., bl. 301.

26) In 1512 werd een zekere fr. Rutgerus, pastoor te Tilburg, als gedelegeerde

laten inlichten. Hij acht zijn tusschenkomst noodig en spijs de drukke bezigheden van het kapittel kan hij niet nalaten den 8 Mei aan de prelaten van Brabant een kort briefje te schrijven : « Ik heb geschreven aan den Paus, aan het college der Kardinalen en aan den ijverigen Kardinaalprotector ten voordeele van St. Michiels. Laten we een goeden afloop verhoopen. Raptim ex monasterio praemonstratensi, sedente capitulo » ²⁷⁾.

Het was rond dit tijdstip dat de Paus Leo X zich meer genegen voelde voor Karel V dan voor Frans I, koning van Frankrijk. Niet zoozeer om reden dat hij van den eerste een uitbreiding van de pauselijke staten verhoopte dan wel om de onvoorzichtige houding van Frans I en om de bezorgdheid voor de inzinking van het gezag in Duitschland, zoozeer in gevaar gebracht door den ketterschen Luther ²⁸⁾. Leo X laat dan ook geen gelegenheid voorbij gaan om Karel V, zooveel mogelijk te voldoen. Hij weet dat hij zijn steun noodig heeft in den strijd tegen Luther ²⁹⁾. Karel V dan, over de gesteltenis van den Paus goed ingelicht door zijn ambassadeur, den geslepen en invloedrijken Jan Manuel, stelt den Paus voor Erardus Van der Marcken tot prelaat van St. Michiels te benoemen. De benoemingsbul werd uitgevaardigd den 4 Juli 1520, en gericht aan den prinsbisshop ³⁰⁾. Ze was effenaf verpletterend voor het konvent van St. Michiels. De verkiezing van Cornelius van Mere werd ongeldig verklaard, daar de Paus zich voor dit geval het benoemingsrecht had voorbehouden in St. Michiels, en Erardus Van der Marcken werd tot prelaat aangesteld. De bisshop moet evenwel de onroerende en de roerende goederen van waarde onverlet laten.

Erardus Van der Marcken meende zich nu volkomen gewapend om zijn rechten op St. Michiels te mogen laten gelden. Hij zendt « met sterker hant » zijn zaakgelastigden naar de abdij « om die possessie van den goidshuys als prelaet te usurpeeren » ³¹⁾. Deze begon natuurlijk met de religieusen te dwingen gehoorzaamheid af

van de Circarie van Brabant naar het generaal kapittel gezonden. Die Voecht *Chronicon Averbodiense*, fol. 254r. Arch. Averb. I, n. 136. Zou deze Rutherus niet dezelfde zijn ?

27) Brief van den Generaal aan de prelaten van Brabant. Arch. Tong. St. Michiels.

28) L. Pastor, o.c., dl. VII, bl. 351.

29) *Ibid.*, bl. 358 vlg.

30) Benoemingsbul, 4 Juli, 1520, Afschrift. Arch. Tong., St. Michiels, nr. 11.

31) Brief van Cornelius van Mere aan den Kanselier en den Raad van Brabant. Zonder datum 1520. Afschrift, Arch. Tong. Sint Michiels, nr. 15.

te leggen aan zijn heer. Toen hij hierin op hun gezamenlijk verzet stuitte, werd hij kwaad en uitte allerhande dreigementen aan het adres der kloosterlingen. Dezen echter hielden vol. Met den dag nam de herrie toe en het was uit met de « peyselycke ende vrede-lycke possessie » van prelaat Cornelius ³²⁾.

Tot dan toe was het gebleven bij een dreigend gevaar, misschien hadden ze wel gehoopt dat het nooit zoo ver zou komen ; maar sinds de bul van den Paus en de aankomst van den zaakgelastigde, voelden ze aan den lijve de werkelijke gevolgen der commende. Maar ze zijn reeds gehard in hun verzet. Ze zullen doordrijven. Waren hun voorrechten en gebruiken dan maar vodjes papier ? Bij den Paus zelf zullen ze protest aanteekenen.

Den 20 Aug. rond 8 uur in den voormiddag, kwamen samen in het vreemdelingenkwartier der abdij de notarissen Joannes Nicassii en Jacobus Bylant en de getuigen Jacobus, zoon van Niklaas van Ostayen en Theodoricus Van der Baren. De notarissen stelden het protest op dat Niklaas Viruli, pitentarius der abdij, in naam van den prelaat en van 't konvent, aanteekende tegen de in-commendegiving der abdij. Om geen enkel bewijsvoering te vergeten had hij ze allen op voorhand geschreven en las ze nu af van de papieren die hij in de hand hield. Zoo werden beurtelings aangehaald de privilegiën der orde ; citaten uit de bul van Sixtus IV (1476) ³³⁾ die aan duidelijkheid niets te wenschen overlaat ; de belofte van Philips (6 Dec. 1504) ³⁴⁾, gedaan voor hem en zijn opvolgers, welke Karel V door open brieven van 18 Febr. 1516 ³⁵⁾ bekrachtigd heeft ; eindelijk de bul van 4 Juli 1515 ³⁶⁾ door den huidige Paus

32) *Ibid.*

33) Deze werd uitgegeven door Sanderus, *Chorographia Sacra Brabantia*, bl. 215-218, 's Gravenhage, 1726.

34) Open brief van Philips aan de prelaten van Brabant, 6 Dec. 1504. Origineel, Arch. Tongerlo, karter nr. 2558.

35) Open brief van Karel V. aan de prelaten van Brabant, 18 Febr. 1516. Origineel, Arch. Tongerlo, karter nr. 2718.

In deze brieven lezen we : *inclinanz favorablement a la requeste raisonnable (nam. voor de vrije verkiezing) desdits exposans diceulx et chacun deulx pour autant que ce leur peult tonchier pour ces causes et considerations et aultres a ce nouz mouvanz pour nous noz hoirs heritiers et successeurs perpetuellement et a tousiours avonzpromis...* (brief van 6 Dec. 1504) geconfirmeerd door den brief van 18 Febr. 1516.

36) Deze bul werd uitgegeven door de Paepe, *Cronologia Parcensis*, bl. 329-335, Leuven 1662. De Paepe vat ze kort samen als volgt : « Princeps Hispaniarum, volens... ne beneficia ecclesiastica majora darentur exteris et ignotis personis sine ulla praevia agnitione sen notitia Principis, a Leone X impetravit

Leo X uitgevaardigd en welke hij in 't voordeel der abdijen uitlegt en terecht. Ook de brieven uit Barcimont van 9 April 1519, die aanleiding gaven tot de aanvraag van een coadjutor, we welen reeds met welk resultaat, worden niet vergeten. Wat hem het meest onbegrijpelijk toescheen in deze zaak was wel dat de gekozen abt niet eens gehoord werd. Op grond van al deze bewijsvoeringen staat zijn besluit vast : de verkiezing van Cornelius van Mere geschiedde wettig, is dus geldig, de commende onrechtvaardig.

Rond dien tijd richtte de prelaat zelf een protestbrief tot den Kanselier en den Raad van Brabant ³⁷⁾ om zijn beklag te doen over de ongehoorde handelwijze van den zaakgelastigde van den bisschop en over het onbeantwoord laten zijner vroegere smeekbrieven. Bij dezen vraagt hij in zijn recht hersteld en gehandhaafd te worden en van verdere « spoliatiën » gespaard te blijven. Deze brief draagt een apostille van 25 Sept. 1520. waarin we lezen dat de koning hem gezien heeft en er rekening zal mee gehouden worden. Had hij toen reeds het voorgevoel dat hij onmachtig stond tegenover het onverbiddelijk verzet van de prelaten ?

Nadat Karel V den 20 Sept. de Staten te Antwerpen had samengeroepen en zijn bevelen gegeven, vertrok hij naar Duitschland, waar hij den 23 Oct. te Aken tot Keizer gekroond werd. Zijn plan was rijksdag te houden in Nurenberg, maar de pest die daar woedde verplichtte hem dezen samen te roepen te Worms ³⁸⁾. We mogen met zekerheid veronderstellen dat de prelaten van deze afwezigheid van den nieuwen keizer gebruik gemaakt hebben om het den prinsbisschop moeilijk te maken. We vinden geen anderen uitleg voor den heftigen brief, welke de Keizer den 30 Nov. ³⁹⁾ van uit Worms schreef aan zijn tante Margaretha. Hij eischt een streng optreden tegen de prelaten van Park en Tongerlo en deze die geholpen hebben in de aanstelling van den prelaat van St. Michiels. Margaretha zal ze bij zich ontbieden en hun bevelen den staat van

quod ad abbatiales dignitates... per sedem apostolicam de nullis personis quovis modo provideri posset, nisi prius habitis intentione et consensu principis de personis idoneis ad hujusmodi dignitates promovendis. » De Paepe, o. c., bl. 328-329. En hij besluit bl. 336 : « quae bulla... tota favorabilis videbatur pro abbatibus Belgii et in favorem abbatiarum a principe expetita... » Zie W. Van Spillbeeck, o. c., bl. 299-300.

37) Brief van den prelaat van St. Michiels aan den Kanselier en den Raad van Brabant.

38) Namèche, o. c., bl. 425.

39) Brief van den Keizer aan zijn tante Margaretha, 30 Nov. 1520. Afschrift. Arch. Tong. St. Michiels, nr. 16.

zaken te herstellen ten gunste van den prinsbisschop zooals die was op den dag van zijn vertrek. In geval van weigering zal beslag gelegd worden op de goederen dezer abdijen en hun bestuur toevertrouwd aan leeken. Den religieusen van St. Michiels worden zelfs alle bestaansmiddelen ontnomen. Dit alles blijft zoo bepaald tot later bericht.

Margaretha, de landvoogdes, die de kerkelijke instellingen om hunne eigendommen niet zeer genegen was en het plan koesterde een hervorming in het tiendensysteem door te voeren, vond het strenge bevel van den keizer heelemaal naar haar zin ⁴⁰⁾. Ze begon met de prelaten te ontbieden. Deze zijn dan ook bij haar gekomen. Spijts alle dreigementen bleven ze bij hun standpunt, beroep doende op hunne privilegiën, op de bul van 1515 en op de belofte van de Blijde Inkomst ⁴¹⁾. Het werd den keizer van langsom duidelijker, van den kant der prelaten was er geen toegeven te verwachten. In zijn groote verlegenheid zou hij het langs de andere partij, den prinsbisschop, eens beproeven. Hij stelde den bisschop voor Cornelius tot coadjutor te nemen en hem een treffelijke wedde uit keeren. Maar ook de bisschop wilde van geen toegeven weten en zou den keizer laten verstaan hebben dat hij « hem houden wilde des hy hem toegeseet hadde » ⁴²⁾.

De spanning was op haar hoogste. Koppige vasthoudendheid van weerskanten. De keizer stond tusschen beide partijën, radeloos. Hij kon het zich niet ontveinzen : zijn politieke eer stond op 't spel. De eenige uitkomst bleek slechts mogelijk van den kant van den bisschop. Na herhaaldelijk aandringen gaf deze eindelijk toe afstand te doen van de abdij ten voordeele van den gekozene, mits drie voorstellen te doen waarvan het een of het ander hem zal voldoening schenken.

1. Hij eischt voor zich de twee derde der inkomsten, zonder ook maar eenige last op zich te nemen. Het overige derde was voor den gekozen prelaat, die daarbij de gewone en ongewone lasten zou dragen.

40) Zie Namèche, o.c., dl. IX, bl. 736 en vlg. in nota.

41) Diercxsens, o.c., dl. III, bl. 324-325. Commendeverhaal.

42) Commendeverhaal. Hoewel Karel V. meermalen aan de prelaten geschreven had dat Erardus Van der Marcken verplicht zou zijn een coadjutor te nemen, meenen we, volgens het Commendeverhaal, te mogen besluiten dat hij aanvankelijk den bisschop daarover niet gesproken had, vermits deze zich nu eerst daartegen heftig verzet.

2. Een kommissie zou ingesteld worden door den Keizer en hem zelf om de lasten der abdij te schatten. Aan de religieuzen zou zooveel gelaten worden wat noodig bleek om de lasten te dragen. Het overschot zou voor hem zijn.

3. Hij wil verzaken aan den titel op en het bestuur van de abdij op voorwaarde dat de prelaten hem 8000 florijnen betalen.

Bovendien heeft hij het inzicht, in geval twee voorstellen of het een of het ander der twee eersten worden aangenomen, voor zich het gebruik op te eischen van het huis Malvus te Brussel en van het huis Beerschot. De andere huizen, welke de abdij te Antwerpen of elders bezit, moeten hem gastvrijheid verleen, wanneer hij daar persoonlijk verschijnt.

Eindelijk vraagt hij voor geleden schade en voor de kosten der benoemingsbul, de som van 3600 dukaten. Maar hij zal iedere wijziging van den keizer in alle onderdanigheid aanvaarden ⁴³).

De groote stap tot een vergelijk was hiermee gedaan. De prelaten en in zonderheid die van St. Michiels zouden voldoening krijgen. De keizer evenwel vond het voorstel van den bisschop al te inschikkelijk. Het verzet der prelaten had hem te zeer gekrenkt in zijn eer en zijn macht dan dat hij deze laatste gelegenheid zou laten voorbijgaan om hen eens gevoelig te treffen. Toen de zaak-gelastigde van den bisschop Egidius Van der Blockeryen, kanunnik en zegeldrager van Luik en Jean Baptist Aleander samen met den prelaat en 't konvent van St. Michiels op 12 April 1521 in de kapittelzaal der abdij vergaderden om een akkoord te sluiten, werd het uitdrukkelijk verlangen van den keizer, op grond van hetwelk de overeenkomst moest gebeuren, bekend gemaakt. Het kwam hier op neer :

1. Een jaarlijksche vergoeding van 4000 fl. voor gansch zijn leven, waarvan de eerste helft moet betaald worden op het feest van St. Jan Baptist en de andere op Kerstmis, te Antwerpen, Mechelen of Leuven naar keuze van den bisschop en te beginnen dit zelfde jaar.

2. Het afstaan van het vruchtgebruik op het huis van Beerschot met inbegrip van een daar dichtbij gelegen hoeve als vergoeding voor allerhande onkosten.

43) Dit stuk draagt als titel : *Conceptus oblаторum per R. D. Leodiensem ad instantiam Caesareae Majestatis ac ad satisfaciendum promissioni suae majestatis statibus Brabantiae super abbatia St. Michaelis Antverpiensis*. Zonder datum. Afschrift. arch. Tong. St. Michiels nr. 18 en 19.

3. De betaling van af 1 Juli e.k. van 32000 fl. voor de door den bisschop geleden schade.

4. De aanvraag van een bul op eigen kosten en vóór 1 Juli.

5. Een borgstelling door den graaf van Hoogstraten en den schatbewaarder Ronsholt die onmiddellijk na goedkeuring van het kontrakt hun roerende en onroerende goederen zullen in pand stellen.

6. De aanstelling van procurators bij de Romeinsche Curie om het naleven van het kontrakt te verzekeren.

7. Het verzoek tot goedkeuring van den generaal en van het algemeen kapittel in 't eerstkomend algemeen kapittel.

8. Daar enkele onroerende goederen zullen moeten verkocht worden, mag de bisschop zulks niet verhinderen.

9. De graaf van Hoogstraten en de schatbewaarder moeten beloven den bisschop van het kontrakt in kennis te brengen en de prelaat en 't konvent van St. Michiels van de kennisneming te verwittigen ⁴⁴).

Hebben de religieuzen zich zonder eenig verzet bij deze schikking neergelegd? Dit staat alleen vast dat ze het akkoord in zijn geheel hebben aanvaard op voorwaarde dat de Paus er zijn goedkeuring zou aan hechten.

Op 15 April werd den notaris, Jan Gais, de ratificatie voorgelegd, waarin de bisschop verklaart op de hoogte te zijn van het akkoord ⁴⁵).

Op 1 Mei werd te Worms, ten paleize van den bisschop, het kontrakt van 12 April goedgekeurd. Waren aanwezig de bisschop zelf, de notaris Jan Gais, Hieronimus Aleander, apostolisch protonotarius en nuntius en Jan Sanch, de secretaris van Keizer Karel ⁴⁶).

Er was niets meer noodig om het kontrakt van kracht te doen zijn dan de goedkeuring van den Paus. Ze kwam onder den vorm eener breve op 11 Juli ⁴⁷). Wat de generaal en het algemeen kapittel

44) Akkoord waardoor de prinsbisschop en de prelaat en 't konvent van St. Michiels de zaak der commende regelen. 12 April 1521. Afschrift. Arch. Averb. St. Michiels, karter nr. 463. Wij zelf hebben het in artikelen ingedeeld.

45) Akkoord.

46) *Ibid.*

47) Pauselijke breve, 11 Juli 1521, waarin de Paus het kontrakt tusschen den bisschop en St. Michiels goedkeurt. Afschrift. Arch. Averb. St. Michiels, karter nr. 464.

beslist hebben weten we niet. Het is meer dan waarschijnlijk dat ze zich bij de genomen beslissing hebben neergelegd, daar ze vóór een voldongen feit werden gesteld.

Zoo eindigde deze harde strijd. Stoffelijk was St. Michiels den ondergang nabij. Maar hoopvol mocht de toekomst tegemoet gezien. Het gewraakte princip, de vrije verkiezing, het onderpand van den geestelijken en stoffelijken heropbloei eener abdij, kwam zegevierend uit den strijd.

Averbode.

V. VAN GENECHTEN.